

I

- de Iis, per quos agere poss. pag. 203. lib. 4. tit. 10.
 de Iis qui sui vel alieni juris sunt. 123. * 1. 8.
 de Ingenicis. 121. * 1. 4.
 de Injuriis. 194. * 4. 4.
 de Inofficioso testamento. 154. * 2. 18.
 de Interdictis. 207. * 4. 15.
 de Inutilibus stipulationibus. 179. * 3. 19.
 de Jure Naturali, Gent. et Civ. 149. * 1. 2.
 — Personarum. 120. * 1. 3.
 de Justitia et Jure. 149. * 1. 1.

L

- de Legatis. 2166. * 20.
 de Lege Aquilia. 193. * 4. 5.
 — Falcidia. 160. * 2. 23.
 — Fusia Canin. 125. * 1. 7.
 de Legitima Adgnatorum successione. 167. * 3. 2.
 — Adgnatorum tutela. 128. * 1. 15.
 — Parentum tutela. 129. * 1. 18.
 — Patronorum tutela. 129. * 1. 17.
 de Libertinis. 124. * 1. 5.
 de Literarum obligation. 182. * 3. 24.
 de Locatione et conductione. 184. * 3. 24.

M

- de Mandato. 186. * 3. 26.
 de Militari testamento. 147. * 2. 11.

N

- de Noxalibus actionibus. 202. * 4. 8.
 de Nuptiis. 124. * 4. 17.

O

- de Obligationibus. 176. * 3. 15.
 — quæ ex delicto. 189. * 4. 1.
 — quasi ex contractu. 187. * 3. 27.
 — quæ quasi ex delicto. 195. * 4. 8.
 de Officio Judicis. 209. * 4. 17.

P

- de Patria potestate. 123. * 1. 9.
 de Perpetuis et tempor. act. 205. * 4. 12.
 — Per quas personas nobis acquiritur. 148. * 2. 9.
 — nobis obligatio acquiritur. 188. * 3. 28.
 de Poena temere litigantium. 208. * 4. 16.
 de Publicis judiciis. 210. * 4. 18.
 de Pupillari substitutione. 152. * 2. 16.

Nec ad rem pertinet, si impubes postea pubes, aut furiosus postea compos mentis factus fuerit et decesserit. Furiosus autem, si per id tempus fecerit testamentum quod furor eorum intermissus est, jure testati esse videntur: certe eo, quod ante¹⁰ furorem fecerint, testamento valente. Nam neque testamenta recte facta, neque ullum aliud negotium recte gestum, postea furor interveniens perimit. — § 2. Item prodigus¹¹ cui bonorum suorum administratio interdicta est, testamentum facere non potest¹²; sed id quod ante fecerit, quam interdictio suorum bonorum ei fiat, ratum est. — § 3. Item surdus¹³ et mutus non semper testamentum facere possunt. Utiq; autem de eo surdo loquimur qui omnino non exaudit, non qui tarde exaudit; nam et mutus is intelligitur qui loqui nihil potest, non qui tarde loquitur. Sæpe autem etiam literati et eruditi homines variis causis et audiendi et loquendi facultatem amittunt. Unde nostra¹⁴ constitutio etiam his subvenit, ut certis casibus et modis secundum normam ejus possint testari, aliq; facere quæ eis permessa sunt. Sed si quis, post testamentum factum, adversa valetudine aut quolibet alio casu mutus aut surdus esse ceperit, ratum nihilominus ejus permanet testamentum. — § 4. Cæcus autem non potest facere testamentum, nisi per observationem quam lex¹⁵ divi Justiniani patris mei introduxit. — § 5. Ejus qui apud hostes est¹⁶, testamentum quod ibi fecit, non valet¹⁷, quamvis redierit. Sed quod, dum in civitate fuerat, fecit, sive redierit, valet jure postliminii; sive illic decesserit, valet¹⁸ ex lege Cornelia.

TIT. XIII.

DE EXHEREDATIONE¹ LIBERORUM.

Non tamen, ut omnimodo valeat testamentum, sufficit hæc observatio quam supra exposuimus; sed qui filium in potestate habet, curare debet ut eum heredem instituat, vel exheredem eum nominatim faciat. Alioquin si eum silentio præterierit, inutiliter testabitur²: adeo quidem ut, et si vivo patre filius mortuus sit, nemo heres ex eo testamento existere possit, quia scilicet ab³ initio non constitit testamentum⁴. Sed non ita de filiabus, vel aliis per virilem sexum descendentes liberis utriusque sexus, antiquitati fuerat observatum: sed si non fuerant scripti heredes scriptave vel exhereditati exheredateve, testamentum quidem non infirmabatur, jus autem aderescendi eis ad certam portionem præstatur. Sed nec nominatim eas personas exheredare parentibus necesse erat, sed licebat inter ceteros hoc facere⁵. Nominatim autem quis exheredari videtur, sive ita exheredetur, *Titius filius meus exheres esto*; sive ita, *filius meus exheres esto*, non adjecto proprio nomine, scilicet si alius filius non extet⁶.

§ 1. Postumi quoque liberi vel heredes institui debent, vel⁷ exheredari. Et in eo par omnium conditio est, quod et filio postumo et quolibet ex ceteris liberis, sive feminini sexus sive masculini, præterito, valet quidem testamentum; sed postea adgnatione⁸ postumi sive postumæ rumpitur, et ea ratione totum infirmatur. Ideoque si mulier, ex qua postumus aut postuma sperabatur, abortum fecerit, nihil impedimento est scriptis heredibus ad hereditatem adeundam. Sed feminini quidem sexus postumæ vel nominatim vel inter⁹ ceteros exheredari solebant; dum tamen, si inter ceteros exheredentur, aliquid eis legetur, ne videantur præterite esse per oblivionem. Masculos vero postumos, id est filium et deinceps, placuit non aliter recte exheredari, nisi nominatim exheredentur, hoc scilicet modo: *Quicumque mihi filius genitus fuerit, exheres esto*¹⁰. — § 2. Postumorum¹¹ autem loco sunt, et hi qui in sui heredis loco succedendo, quasi adgnascendo fiunt parentibus sui heredes. Ut ecce, si quis filium et ex eo nepotem neptemve in potestate habeat: quia filius gradu præcedit, is solus jura sui heredis habet, quamvis nepos quoque et neptis ex eo in eadem potestate sint. Sed si filius ejus vivo eo moriatur, aut quolibet alia ratione exeat de potestate ejus, incipit nepos neptisve in ejus loco succedere, et eo modo jura suorum heredum quasi adgnatione nanciscuntur. Ne ergo eo modo rumpatur ejus testamentum, sicut ipsum filium vel heredem institueret vel nominatim exheredare debet testator, ne non jure faciat testamentum; ita et nepotem neptemve ex filio necesse est ei vel heredem institueret vel exheredare, ne forte eo

¹⁰ L. 30. § 4. D. h. t. — 11. L. 18. in pr. D. cod. — 12. Hoc quoddammodo mutatum N. Leonis 32. — 13. L. 6. § 1. L. 7. D. h. t. — 14. L. 10. C. cod. — 15. L. 8. C. cod. — 16. L. 8. in pr. L. 11. D. cod. — 17. N. Leonis 60. — 18. L. 12. D. h. t.
 Tit. XIII. — 1. Lib. 28. D. 2. Lib. 6. C. 28. 29. N. 115. c. 5. — 2. L. 1. L. 17. D. de injust. rupt. irrit. L. 7. L. 50. D. de liber. et postum.; L. ult. C. de liber. præter. — 3. L. 29. et 30. D. de reg. jur. — 4. Inst. Gaii, II, 125. 126. — 5. Inst. Gaii, II, 124. — 6. L. 2. D. de liber. et postum., Inst. Gaii, II, 127. — 7. *Hæc non potest*, arg. N. 115. c. 5. add. L. 33. § 1. C. de inofficioso testam. — 8. L. 3. § 6. D. de injust. rupt. irrit. — 9. L. 25. in pr. D. de liber. et postum. — 10. Inst. Gaii, II, 125. 126. — 11. L. 15. D. de injust. rupt. irrit. — 12. Inst. Gaii, II, 124. — 13. L. 15. L. 27. L. 48. D. de adopt.

vivo filio mortuo, succedendo in locum ejus nepos neptisve quasi adgnatione rumpat testamentum. Idque lege Julia Velleia provisum est, in qua simul exheredationis modus ad similitudinem postumorum demonstratur¹². — § 3. Emancipatos liberos jure civili neque heredes instituire, neque exheredare necesse est, quia non sunt sui heredes. Sed prætor omnes tam feminini sexus quam masculini, si heredes non instituantur, exheredari jubet, virilis sexus nominatim, feminini vero et inter ceteros; quia si neque heredes instituti fuerint, neque ita ut diximus exhereditati, promittit eis prætor contra tabulas testamenti bonorum possessionem¹³. — § 4. Adoptivi liberi, quamdiu sunt in potestate patris adoptivi, ejusdem juris habentur cujus sunt justis nuptiis quasiti¹⁴: itaque heredes instituendi vel exheredandi sunt, secundum ea quæ de naturalibus exposuimus. Emancipati vero a patre adoptivo, neque jure civili neque quod ad edictum prætoris attinet, inter liberos¹⁵ numerantur. Qua ratione accidit ut ex diverso, quod ad naturalem parentem attinet, quamdiu quidem sunt in adoptiva familia, extraneorum numero habeantur, ut eos neque heredes instituire neque exheredare necesse sit; cum vero emancipati fuerint ab adoptivo patre, tunc incipiant in ea causa esse in qua futuri essent, si ab ipso naturali patre emancipati fuissent¹⁶.

§ 5. Sed hæc quidem vetustas introducebat: nostra¹⁷ vero constitutio inter masculos et feminas in hoc jure nihil interesse existimans, quia utraque persona in hominum procreatione similiter nature officio fungitur, et lege antiqua duodecim tabularum omnes similiter ad successionem ab intestato vocabantur, quod et prætores postea secuti esse videntur; ideo simplex ac simile jus et in filiis et in filiabus et in ceteris descendentes per virilem sexum personis, non solum natis sed etiam postumis, introduxit: ut omnes, sive sui sive emancipati sunt, vel heredes instituatur vel nominatim exheredentur, et eundem habeant effectum circa testamenta parentum suorum infirmam et hereditatem auferendam, quem filii sui vel emancipati habent, sive jam nati sint, sive adhuc in utero constituti postea nati sint. Circa adoptivos autem filios certam induximus divisionem, quæ nostra constitutione¹⁸ quam super adoptivis tulimus, continetur. — § 6. Sed si in expellitione occupatus miles testamentum faciat, et liberos suos jam natos vel postumos nominatim non exheredaverit, sed silentio præterierit non ignorans an habeat liberos, silentium ejus pro exheredatione nominatim facta valere, constitutionibus¹⁹ principum cautam est. — § 7. Mater vel avus maternus necesse non habent liberos suos aut heredes instituire, aut exheredare²⁰; sed possunt eos omittere. Nam silentium matris, aut avi materni et ceterorum per matrem ascendentium, tantum facit quantum exheredatio patris. Nec enim matri filium filiamve, neque avo materno nepotem neptemve ex filia, si eum eamve heredem non instituat, exheredare necesse est, sive de jure civili quaeramus, sive de edicto prætoris²¹ quo prætor præteritis liberis contra tabulas bonorum possessionem promittit²². Sed aliud eis adminiculum²³ servatur, quod paulo post vobis manifestum fiet.

TIT. XIV.

DE HEREDIBUS¹ INSTITUENDIS.

Heredes instituire permissum est tam liberos homines quam servos², et tam proprios quam alienos. Proprios autem, olim quidem secundum plurimum sententias, non aliter quam cum libertate recte instituire licebat³. Hodie vero etiam sine libertate ex nostra⁴ constitutione heredes eos instituire permissum est. Quod non per innovationem induximus; sed quoniam æquus erat, et Atilicino placuisse Paulus suis libris, quos tam ad Massurium Sabinum quam ad Plautium scripsit, refert. Proprius autem servus etiam is intelligitur, in quo nudam proprietatem testator habet, alio usumfructum habente. Est tamen casus in quo nec cum libertate utiliter servus a domina heres instituitur, ut constitutio divorum Severi et Antonini cavetur, cujus verba hæc sunt: *Servum adulterio maculatum⁵, non jure testamento manumissum ante sententiam⁶ ab ea muliere videri, quæ rea fuerat ejusdem criminis postulata, rationis est. Quare sequitur, ut in eundem a domina collata institutio nullius momenti habeatur*. Alienus servus etiam is intelligitur, in quo usumfructum testator habet.

L. 15. C. de probat. L. 1. in pr. D. de bon. posses. contr. tab. § 8. supr. de adopt. — 15. L. 3. § 6. D. de bon. posses. contr. tabul. L. pen. § 3. C. de adopt. L. 15. L. 14. D. cod. — 16. Inst. Gaii, II, 127. — 17. L. 4. C. de liber. præter. — 18. I. pen. C. de adopt. — 19. L. 9. et seq. C. de testam. milit. — 20. Add. L. 17. C. de inoffic. testam. Sed hoc multoties per N. 115. c. 5 et 4. — 21. L. 4. § 2. D. de bon. posses. contra tabul. — 22. Inst. Gaii, III, 71. — 23. L. 15. C. de inoffic. testam.
 Tit. XIV. — 1. Lib. 28. D. 3. Lib. 6. C. 21. et seq. — 2. L. 5. L. 51. D. h. t. — 3. Inst. Gaii, II, 125. 126. 127. — 4. L. pen. C. de necessar. serv. heredi. — 5. L. 48. § 2. D. h. t. add. L. 12. § 1. D. qui et a quib. manumiss. — 6. d. L. 12. § 2. pen.

TIT. XV.

DE VULGARI SUBSTITUTIONE.

§ 1. Servus autem a domino suo heres institutus, si quidem in eadem causa manserit, fit ex testamento liber heresque necessarius...

§ 2. Servus autem alienus post domini mortem recte heres instituitur, quia et cum hereditariis servis est testamenti factio...

§ 6. Si plures instituatur, ita demum partium distributio necessaria est, si nolit testator eos ex aequis partibus heredes esse...

Potest autem quis in testamento suo plures gradus heredum facere, ut puta si ille heres non erit, ille heres esto...

§ 1. Et plures in unius locum possunt substitui, vel unus in plurium, vel singuli singulis, vel invicem ipsi qui heredes instituti sunt...

TIT. XVI.

DE PUPILLARI SUBSTITUTIONE.

Liberis suis impuberibus quos in potestate quis habet, non solum ita ut supra diximus substitui potest, id est ut, si heredes ei non extiterint...

§ 1. Quia ratione excitati, etiam constitutionem posuimus in nostro Codice, qua prospectum est ut, si mente captus habeat filios vel nepotes...

omne ad substitutum pertinet. Quorumque diximus de substitutione impuberum liberorum vel heredum institutorum vel exheredatorum...

TIT. XVII.

QUIBUS MODIS TESTAMENTA INFIRMIANTUR.

Testamentum jure factum usque adeo valet, donec rumpatur irritumve fiat.

§ 1. Rumpitur autem testamentum, cum in eodem statu manente testatore impius testamenti jus vitatur. Si quis enim post factum testamentum adoptaverit sibi filium...

defunctus et civis romanus et sua potestatis mortis tempore fuerit. Nam, si ideo irritum factum sit testamentum, quia civitatem vel etiam libertatem testator amisit...

TIT. XVIII.

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

Quia plerumque parentes sine causa liberos suos exheredant vel omittunt, inductum est ut de inofficioso testamento agere possint liberi...

§ 1. Non autem liberis tantum permissum est testamentum inofficiosum accusare, verum etiam parentibus liberorum. Soror autem et frater, turpibus personis scriptis heredibus, ex sacris constitutionibus prelati sunt...

Gaii, II, 146. — 14. L. 12, in pr. D. de injust. rupt. irrit. — 15. L. 1, § 8, D. de honor. pos. secus. secund. tabul. Inst. Gaii, II, 147. — 16. L. 27, C. de testam. — 17. L. ult. D. qui testam. faceret. L. 21, D. de hered. instit. — 18. L. 3, C. de testat.

7. Inst. Gaii, II, 188. — 8. Id. — 9. N. 162, c. 3, § 12, infr. de legat. — 10. L. 62, in fin. D. de acquir. vel omitit. hered. — 11. Inst. Gaii, II, 189. — 12. L. 51, § 4, D. h. t. Fide tamen L. 24, in fin. D. de novat. — 13. L. 64, D. h. t. — 14. L. 67, de acquir. vel omitit. hered. — 15. L. 13, § 1, L. 50, § 1, D. h. t. — 16. L. 2, § 2, D. de hon. possess. secund. tab. L. 13, § 1, D. h. t. — 17. D. h. t. — 18. L. 7, D. de regul. jur. obst. L. 15, in fin. D. de inoffic. testam. — 19. L. 9, § 12, D. h. t. — 20. L. 17, in pr. D. eod. — 21. L. 17, § 5, D. h. t. — 22. L. 30, D. de adom. et peric. tut. — 23. Inst. Gaii, II, 179. — 24. L. 2, in pr. D. h. t. — 25. L. 2, § 1, D. de adom. et peric. tut. — 26. L. 13, § 4, D. h. t. — 27. L. 17, in fin. D. eod. — 28. Tit. tit. de condit. instit. — 29. L. 54, D. h. t. — 30. L. 5, D. de condit. inst. — 31. D. reb. dub. L. 75, § 1, D. de condit. et demoustr. — 32. L. 11, C. h. t.

Tr. XV. — 1. Lib. 28, D. 6; Lib. 6, C. 25, 26. — 2. L. 56, in pr. D. h. t. — 3. Inst. Gaii, II, 174. — 4. Id. 175. — 5. L. 24, D. eod. — 6. L. 27, D. eod. — 7. L. 43, in pr. D. h. t. — 8. L. 60, de hered. inst. — 9. d. L. 20.

15. L. 2, in pr. D. h. t. — 16. Inst. Gaii, II, 182, c. 85. — 17. L. 1, in fin. L. 2, § 2, et 4, D. eod. — 18. L. 38, in fin. D. eod. L. pec. D. testam. quemad. aper. — 19. L. 37, D. h. t. — 20. L. 3, § 5, L. 8, § 1, L. 10, in pr. D. eod. — 21. L. 24, D. eod. — 22. L. 7, D. h. t. — 23. L. 14, L. 45, in pr. D. eod. — 24. L. 2, in fin. pr. D. eod. — 25. Fide tamen L. 15, D. h. t. L. 6, in fin. Causae testam. milit. — 26. L. 4, § 3, D. eod. — 27. Inst. Gaii, II, 184.

